

SECȚIUNEA I

MIHAI VITEAZUL ÎN CONȘTIINȚA ROMÂNEASCĂ ȘI EUROPEANĂ

RĂSUNETUL FAPTELOR LUI MIHAI VITEAZUL ÎN EUROPA BAROCULUI ȘI ILUMINISMULUI

Conf. univ. dr. Radu Ștefan Vergatti,
Universitatea „Valahia” Târgoviște

În anul 1975, sub înaltul patronaj științific al Academiei Române, a apărut culegerea de studii dedicată domnitorului Mihai Viteazul¹. În cuprinsul acestui volum, coordonat de acad. Paul Cernovodeanu și de cercetătorul Constantin Rezachevici, se află o serie de contribuții erudite, cu caracter inedit. Dintre acestea am reținut-o pentru cazul de față pe cea datorată acad. Dan Berindei².

Studiul său, intitulat *Mihai Viteazul în viziunea făuritorilor României moderne* a început cu următoarele cuvinte: „Cum remarca acum o jumătate de veac Nicolae Iorga, Mihai Viteazul nu s-a coborât de-a dreptul în legendă în zilele chiar ale vieții sale”³. Când le-am citit, am fost surprinși, căci, neîndoielnic, strădaniile slujitorilor muzei Clio au adus la lumină numeroase rânduri ale cărturarilor europeni din epocile barocului și iluminismului care au reliefat, imediat după ce au aflat, cât a fost de impresionată societatea de cele făptuite de marele voievod român. Era firesc să fie astfel, căci Mihai Vodă Viteazul cu propria-i spadă, numai în fruntea românilor și a câtorva sârbi conduși de faimoșii Baba Novac și Velicico, fără ajutorul promis - dar nesosit la timp - a realizat ceea ce nu reușiseră monarhii de renume european, ca cea a Habsburgilor sau a Valois și a Bourbonilor. Victoria de la Călugăreni (13/23 august 1595) asupra marelui vizir Sinan-Pașa și consecințele ei au fost extraordinare pentru Țara Românească. S-a obținut atunci un statut politic special pentru Țara Românească, apreciat de cei optimiști ca fiind de independență. Dovadă în acest sens este și propunerea Sublimei Porți de încheiere a păcii cu Țara Românească. Un asemenea tratat se putea sancționa de un mare imperiu numai cu un stat recunoscut ca având oarecare forță.

¹ *Mihai Viteazul, culegere de studii*, coord. Paul Cernovodeanu și Constantin Rezachevici, București, 1975.

² *Ibidem*, p. 37-50.

³ N. Iorga, *Soarta faimei lui Mihai Viteazul*, în *Istoria lui Mihai Viteazul*, II, București, 1935, p. 176-179.

⁴ Cf. A. Decel, *Răsunătoarea acțiune a lui Mihai Viteazul la sud de Dunăre în septembrie-octombrie 1598, înfățișată de cronicile turcești*, în *Mihai Viteazul*, ed. cit., p. 163-178.

O confirmare documentară, ignorată până în prezent de istoricii români, se găsește în arhiva bancherilor Fuegger, actualmente păstrată la Londra.

Un raport al agenților casei Fuegger arată că la 1 februarie 1598, sir Henry Lellow a fost primul ambasador al Angliei care a venit la București pentru a se interesa îndeaproape asupra tratativelor de pace purtate de otomani cu principele român Mihai Viteazul, precum și asupra relațiilor acestuia din urmă cu Imperiul Habsburgic⁵.

Existența acestui raport constituie o dovadă în plus că marile puteri europene priveau cu multă atenție ce se întâmpla în zona latinității orientale.

Dacă diplomații reginei Elisabeta I îi acordau atâta importanță lui Mihai Viteazul, este evident că, în acel moment, el reprezenta o personalitate de prim rang pe pământul lui Iaffet.

În această situație, avem convingerea că atât Lucian Boia⁶, cât și Bogdan Murgescu⁷ nu au avut dreptate când au depreciat neargumentat personalitatea lui Mihai Vodă.

Răsunetul faptelor domnului român, obținerea independenței Valahiei și unirea tuturor țărilor române - cu implicația deosebită a impunerii latinității orientale în viziunea diplomaților și politologilor din barocul și iluminismul european - s-a resimțit imediat. Din epoca lui Mihai Viteazul au rămas o corespondență diplomatică și o presă cotidiană extrem de bogate, relative la faptele unui cap încoronat. Toți locuitorii Europei apusene doreau să știe ce s-a întâmplat în spațiul carpato-dunărean. Era firesc. Mihai a purtat o corespondență vie cu împăratul Rudolf al II-lea de Habsburg⁸, cu arhiducele Mathias de Habsburg⁹, cu pontiful Clement al VIII-lea¹⁰, cu țarul Boris Godunov¹¹. Sunt nume ale conducătorilor Europei al căror interes pentru domnul român marchează renumele lui Mihai Viteazul.

⁵ Cf. Laura Coutler, *An Examination of the Status and Activities of the English Ambassadors to the Ottoman Porte in the late Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, în *Melanges offerts au XVIIe Congres International des Sciences Historiques – Madrid*, în „RESE”, tome XXVIII-1990, nr. 1-4 (Iunie), p. 65.

⁶ L. Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, București, 2000, *passim*..

⁷ B. Murgescu, *Istoria Românilor până la 1600*, București, 1996, *passim*..

⁸ Cf. *Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, București, 1972, *passim*..

⁹ *Ibidem*, p. 118.

¹⁰ *Ibidem*, p. 67 și urm..

¹¹ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. I, București, 1982, p. 106, 108, 148.

Celebrarea, imediat după victoria de la Călugăreni, a unui Te Deum în catedralele San Pietro din Roma și Nôtre Dame din Paris a făcut ca faptele să-i fie cunoscute de oamenii de rând¹², căci aceste slujbe grandioase aveau rolul *mass media* contemporan.

Un impact special l-a avut urmarea luptei de la Călugăreni, în special eliberarea Târgoviștei și a întregii Țări Românești. Cunoscutul dramaturg spaniol Lope de Vega, în *Comedie del Prodigioso Principe Transilvano*¹³, îl prezintă pe Mihai așa cum era, un uriaș care domina fizic și spiritual pigmeii ce îl înconjurau.

Uciderea lui Mihai Vodă, prin prisma corespondenței generalului venețian G. Basta¹⁴, a raportului defavorabil al ambasadorului mantovan, contele Lelio Arrivabene¹⁵ și a scrisorii denigratoare a Habsburgilor - în fond o acuză la adresa lor¹⁶ - demonstrează clar că domnul român era prea puternic pentru contemporani, care nu puteau lupta cu el. S-a recurs atunci la o metodă clasică, întâlnită des în istorie: asasinatul politic. El a fost blamat în toată Europa vremii. Pentru a ne susține cuvintele, ne oprim asupra unor cărturari puțin cunoscuți publicului român. Astfel, Richard Knolles într-o istorie a turcilor, apărută la doi ani după uciderea lui Mihai, manifesta admirație pentru faptele lui: „*ar fi fost o moarte nemeritată pentru un așa vrednic căpitan dacă ambiția tulburătoare a marilor spirite nu l-ar fi purtat prea sus, cu aripile unei dorinți nestăvilit, peste marginile credinței și ale rațiunii. Dar iată-l că zace acum mort printre prietenii săi, el de care sultanul, chiar în palatul său de la Constantinopol, s-a temut câteodată mai mult decât de toți ceilalți comandanți ai împăratului*”¹⁷.

În același sens, au fost conținutul unui raport diplomatic spaniol trimis de la Viena la Madrid la 2 septembrie 1601, precum și scrisoarea din 15 septembrie 1601, a ambasadorului Spaniei la

¹² V. Căndea, D.C. Giurescu, M. Malița, *Pagini din trecutul diplomației românești*, București, 1967, p. 82.

¹³ Lope de Vega, *Comedie del Prodigioso Principe Transilvano*, în *Obras*, Madrid, 1916, p. 185-222; Al. Randa, *Pro republica christiana*, München, 1964, p. 62-63.

¹⁴ Corespondența lui Basta se găsește publicată în Hurmuzaki, *Documente*, vol. XII și se păstrează în formă inedită la Arhivele Statului București, *Colecția xerografii*, Austria, pach. CCXXXII și urm..

¹⁵ N. Ghinea, *Una relazione mantovana sull'assassinio del principe romeno Michele il Bravo*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, t. XXXII, juillet-decembre, 3-4, 1993, p. 269-281.

¹⁶ Cf. *Istoriei României*, vol. II, București, 1962, p. 968 și urm..

¹⁷ *The Generall Historie of Turkes...*, London, 1603, p. 1050.

Veneția, Francisco de Vera y Aragon¹⁸. Regrete tardive asupra morții lui Mihai Vodă le-a exprimat și eruditul profesor italian Cirro Spontoni. Interesantă este și descrierea făcută de acesta asupra drumului capului lui Mihai Vodă: „*Capul voievodului a fost îmbălsămat și încredințat însuși maestrului de călătorii al lui Mihai, care-l ceru cu foarte mare insistență spre a-l duce în Valahia*”¹⁹. Personajul la care se referă eruditul profesor a fost, neîndoielnic, paharnicul Turturea din Glina, care a dus capul îmbălsămat la Mănăstirea Dealu, unde odihnește și astăzi.

După asasinarea lui Mihai Vodă, cu toate că nu era prudent să i se pomenească numele, căci Habsburgii, otomanii și polonii Țesuseră legea tăcerii în jurul lui, au fost destui cei care i-au perpetuat memoria. Astfel, în 1622, Samuell Twardowski a scris că la Călugăreni „*în ostroave, Mihai vodă a zdrobit 100.000 turci*”²⁰.

Către mijlocul secolului al XVII-lea, în 1648, profesorul Constantin Schaum a reprezentat Transilvania²¹ în timpul discutării păcii Westfalice. Însemnat este faptul că în fața diplomaților europeni a fost pusă problema Regatului Dacic, ca o realitate a latinității orientale, arătată tuturor de Mihai Viteazul. Unirea țărilor române în Regatul Dacic nu mai era o himeră a familiei Bathory sau a lui Gabor Bethlen, ci o componentă a echilibrului politic al continentului, principiu care a stat la baza lucrărilor congresului de pace. Astfel, faptele și figura lui Mihai vodă căpătau noi dimensiuni continentale.

Termenii de Ungrovlahia și, implicit, cel de Regat Dacic, de sorginte latină, au fost explicați în plină epocă iluministă, așa cum se știa atunci, de Constantin Dapontes, cunoscut și sub numele monahal de Chesarie Dapontes. În anul 1778, el a scris: „*...din care pricină Țării Românești i se mai spune și Ungro-Vlahia, dar se știe de ce pentru că este scrisă pricina. Anume că acel vechi Mihai vodă...cel Mare, cu zelul și voinic, a domnit peste Țara Românească, Moldova și Transilvania în același timp, pe lângă aceasta și peste Ungaria și-și avea acesta scaunul în Țara Românească pentru care s-a și cinstit cu titlul al Ungariei*”²².

¹⁸ Apud P. Cernovodeanu, *400 de ani de la uciderea lui Mihai Viteazul în viziunea contemporanilor săi*, în „Dorul”, an XI, nr. 140, iulie-august 2001, p. 30.

¹⁹ Cirro Spontoni, *Historia della Transilvania*, Venezia, 1638, p. 217.

²⁰ *Călători străini...*, ed. cit., p. 504.

²¹ Lista solilor și delegaților la Conferința de Pace a fost publicată de Friederich-Wilhelm Ghillany, în *Manuel diplomatique*, tome I, Noerdlinque, 1856, p. 80-87.

²² *Călători străini despre țările române*, vol. IX, București, 1997, p. 389-390.

Domnia lui Mihai vodă asupra celor trei țări române și transformarea Regatului Dacic reprezentant al latinității orientale dintr-un mit într-o realitate cunoscută în Europa barocului și iluminismului este vădită și de cele scrise de fecundul istoric francez Michel Baudier (1589-1645)²³, de confracții săi Gilbert Saulnier du Verdier (?+1686)²⁴, Jacques Augustin de Thou (1553-1617)²⁵, precum și de flamandul Hieronymus Ortelius (1543-1614)²⁶. Lor li se pot alătura numele cunoscuților Johann Christian von Engel (1770-1814), William Wilkinson, Joseph von Hammer-Purgstall (1774-1856) etc. Am oprit aici lista numelor celor care au evocat realist și real figura lui Mihai Viteazul și consecințele faptelor lui. Nu am socotit necesar să stărui mai mult în cazul de față, deoarece s-au publicat cinci volume²⁷ cu mărturii despre Mihai vodă, iar completarea lor presupune o muncă de minuție, rar încununată de succes²⁸.

Desigur, politica biroului de propagandă al Imperiului Habsburgic s-a străduit, secole întregi, să împiedice să se vorbească despre faptele lui Mihai Viteazul. Era normal să procedeze astfel, deoarece, pe de o parte, actele voievodului român și unirea celor trei țări române îi barau marii puteri amintite drumul către răsărit, iar pe de alta, se evidenția rolul perfidei coroane în asasinarea unui puternic om politic. Pentru a readuce figura lui Mihai Viteazul la dimensiunile sale reale în conștiința lumii actuale a mileniului al treilea, este necesar să se scrie despre el în limbi de mare circulație, convingător, argumentat și astfel să se învingă timpul care, uneori, i-a fost potrivnic lui și neamului său.

²³ *Inventaire de l'histoire générale des Turcs*, Paris, 1628, p. 540-542.

²⁴ *Abbrégé de l'histoire des Turcs*, tome 3, Lyon, 1681, p. 73.

²⁵ *Tomus quintus historiarum Iacobi Augusti Thuani*, Francofurti, 1614-1621, p. 580-584.

²⁶ *Chronologia oder historische Beschreibung...*, Nürnberg, 1604, p. 469-482.

²⁷ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, ed. cit., volumele au fost publicate între 1982-1989.

²⁸ Cf. Cornelia Bodea, *O tipăritură spaniolă din 1599 despre campaniile lui Mihai Viteazul la sudul Dunării*, în *Mihai Viteazul*, culegere de studii, ed. cit., p. 179-190.

